

Nurettin Topçu'nun İdeal Yönetim Anlayışı, Devlet ve Anadolu Sosyalizmi

Betül KARAKOYUNLU*

Özet

Modern dönem düşünürlerinden olan Nurettin Topçu siyasetten ekonomiye, kültür ve medeniyetten tasavvufa kadar oldukça geniş bir alanda fikir üretmiştir. Onun bu düşünce birikimi içinde ele aldığı meselelerden biri ideal yönetim anlayışına ilişkindir. Düşünür muhtelif pek çok esrinde ideal devlet fikrine değinmiş, yönetim anlayışını ahlaki bir çerçeveye yerleştirmiştir. Bu çalışmada düşünürün ideal yönetim anlayışına ilişkin düşüncelerinin tespit edilmesi için devlet anlayışı merkezîyetçilik, mesuliyet ve otorite bağlamında ele alınmıştır. Öte yandan Topçu'nun ideal nizam tasavvuru olan Anadolu sosyalizmine eleştirel bir yaklaşım getirilmektedir. Düşünür ideal yönetim anlayışına isim vermenin yanında müşahhas bir örnek üzerinden tanımlama yoluna gitmiştir. Nitekim Nurettin Topçu'nun yazılarında kimi zaman örtülü kimi zaman da açıkça ifade edilen Hitlerci nasyonal sosyalizm ve Anadolu sosyalizminin birlikte düşünülmesinin kimi imkânsızlıkları bulunmaktadır. Bu makalede Topçu'daki devlet düşüncesi üzerinden, ahlaki nizam tasavvurunun ele alınması ve Alman nasyonal sosyalizm ile Anadolu sosyalizmi arasındaki çelişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, İdeal Yönetim, Devlet, Anadolu İslam Sosyalizmi, Nasyonal Sosyalizm

Abstract

Nurettin Topçu, one of the modern thinkers, produced ideas in a wide range of fields from politics to economy, from culture and civilization to mysticism. One of the issues that he deals with in this accumulation of thought is about the ideal management approach. In many of his works, the thinker touched upon the idea of the ideal state and placed the understanding of management in a moral framework. In this study, the understanding of the state is discussed in the context of centralism, responsibility and authority in order to determine the thoughts of the thinker about the ideal management approach. On the other hand, a critical approach is brought to Anatolian socialism, which is Topçu's ideal conception of order. In addition to naming the ideal management approach, the thinker has tried to define it through a concrete example. As a matter of fact, there are some impossibilities of considering Hitlerian national socialism and Anatolian socialism together, which are sometimes implicitly and sometimes explicitly expressed in Nurettin Topçu's writings. In this article, it is aimed to deal with the idea of a moral order and to examine the contradiction between German national socialism and Anatolian socialism through the idea of the state in Topçu.

Keywords: Nurettin Topçu, Ideal Management, State, Anatolian Islamic Socialism, National Socialism

* Dr., Konya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, sosyologkarakoyunlu@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-2772-3500

Giriş

İdeal yönetim, tarihte pek çok düşünür tarafından üzerinde kafa yorulmuş bir meseledir. Modern dönem düşüncesinde de Nurettin Topçu devlet, demokrasi ve ideal yönetim nizamı gibi konularda fikir üretmiş düşünürlerinden biridir. Onun bu konudaki görüşleri kendisinden sonra konu ile ilgili çalışmalara kaynaklık etmiştir. Nurettin Topçu'nun yönetimle ilgili görüşleri fikir külliyyatından ve içinde bulunduğu dönemden bağımsız değildir. Nitekim devlet teorileri çağının ihtiyaçlarının bir sonucu olup, ortaya çıktıkları toplumsal şartların dışında değerlendirilmeleri mümkün değildir. Nurettin Topçu'nun devlet tasavvuru da hem Osmanlı'dan Cumhuriyete uzanan çizginin hem de düşünce merkezinin menşei olan ahlak felsefesinin tesiri altındadır.

Nurettin Topçu'daki yönetim anlayışının en belirgin yönü, belli bir yönetim anlayışının olmamasıdır. Ona göre ne monarşi ne aristokrasi ve ne demokrasi kendi başına iyi veya kötü birer yönetim biçimi değildir. Herhangi bir zamanda, herhangi bir yönetim şekli bir devlete uygunken, diğerine uygun olmayabilmektedir. Bu bağlamda devletin şekli değil, devlete ait araçları kullananların ruhu ve mesuliyet duygusu esastır. Herhangi kötü bir yöntem, mesuliyet duygusuna sahip yöneticiler elinde doğru ve adil bir sisteme dönüşebileceği gibi, tam tersi iyi bir sistem de ehil olmayanların elinde bir zulüm aracına dönüşebilir. Ancak iktidar sahiplerinin ehliyeti üzerine inşa edilmiş bu yönetim anlayışı, yine de sonunda müşahhas bir öneri ile sonuçlanmıştır.

Nurettin Topçu'nun devlet düşüncesi kimi soyut tasavvurların bir yansımasıdır. Örneğin düşünür, ruhçu (spiritüalist) bir devlet tahayyül etmektedir. Bu mistik devlet kabulü Hegel'in devlet düşüncesi ile paralellik arz eder. Bu bağlamda Hegel'e göre devlet ilahi iradenin yüzündeki tezahürü iken, Nurettin Topçu'ya göre de Allah'ın iradesinin karşılık bulduğu yerdir. Devlet tahayyülünde din ögesinin bu denli yoğun olması, dini bir devlet tahayyülüne sahip olduğu düşüncesini doğursa da kastettiği şey tam olarak bu değildir. Devlet ve insan iradesinin, doğrudan Allah'ın iradesi olduğunu söylerken de teokratik bir devletten söz etmez. Nitekim muhtelif yazılarında dinin belirli bir zümrenin eline geçmesini dünyevi bir saltanat ve bir felaket olarak betimlemektedir. Bu bağlamda teokratik bir devletin tam karşısında konumlanırken, bu düşüncesini Osmanlı'daki şeyhülislamlık makamının siyasallaşması fikri ile pekiştirir. Buna göre Şeyhülislamlığın ilahi

bir iddia ile iktidar elde etmesi, Osmanlı Devleti'nin çöküşü üzerinde etkili iç unsurlardan biridir.

Yine de dindarlığı dolayısı ile onun teokratik bir devlet anlayışına sahip olduğunu düşünenler olmuştur. Bu düşünceye göre Nurettin Topçu, “batılı olmamak kaydı ile” teokratik bir devlet anlayışına sahiptir (Karaman, 2000: 86, Emer, 2006: 317). Ancak düşünür kendi yazılarında açık biçimde bu iddiaya şerh düşmektedir: mesuliyet iradesi Allah'tan gelmektedir ancak bununla kastettiğimiz şey asla dini devlet değildir. Din müesseseseleştiği zaman ferдин eline geçer. Asıl olan devlet kurucusu şahsiyetin iradesini Allah'a teslim etmesidir. Allah, kâinatın sahibi ve mesulüdür. Devlet idaresi de onunla insan arasında kurulmuş bir irtibattır. O, insanın bölünmez ruh hayatının, yani kâinat hayatının yeryüzündeki tezahürüdür. “Ben hakikatim diyen Hallacı Mansur, cemaatin karşısında devlet ruhunun dile gelmiş halidir. Madde, devleti Allah'a en uzak yerlerde dağıtırken ruh, devleti birlik yapar” (Topçu, 2017a: 26-27). Bu bağlamda Nurettin Topçu'nun kendi eserlerinde teokratik ya da dini devletin emarelerine rastlanmadığını vurgulamak gerekmektedir (Kara, 2006: 248). Düşünür dindar bir yönetici sınıf tarafından idare edilen teokratik bir devletten değil, iradesini Allah'a teslim ederek görevini yerine getiren dindar yöneticilere sahip bir devletten söz etmektedir. Onun devlet fikrinde ilahi bir otorite vardır ancak bir sınıf, ilahi otoriteyi elinde bulundurmaz. Nurettin Topçu, dinin devletin tekeline veya bir grubun eline geçmesine şiddetle karşı çıkmış, bunu dinin önündeki en büyük tehlike olarak görmüştür. Ancak laik bir devletten yana olduğunu da söyleyemeyiz. Nitekim din ile devlet işlerini birbirinden ayırmayı mümkün görmezken, dini Allah'ın emri, devleti ise bu emrin hareket hali olarak tanımlamıştır. Öte yandan en belirgin eleştirilerinin Cumhuriyetçi kadroya yöneldiği düşünülürken ne laik devletten ne de din devletinden yana olmadığı ortadadır. Nurettin Topçu düşüncesinde din, devletin yaratıcı ile irtibatını sağlamak sureti ile adalete sevk eden bir unsur olarak ifade edilmektedir.

Kara, Nurettin Topçu'nun devlet anlayışını, İslam düşünce geleneğinin tesiri altında ancak yaşadığı çağın şartlarına uygun bir zeminde inşa ettiğini ifade etmektedir (2006). Ancak düşünürün Kuran ya da sünnet referansı ile bir yönetim biçimi inşa etmemiş olduğunu bu noktada ifade etmek gerekmektedir. Nitekim Topçu'nun yönetim yak-

laşımına eleştirel bir perspektiften yaklaşan Ceran (2006), düşünürün Kuran ya da sünneti söylemsel olarak kullanmış olmasına karşın referans olarak ele almamasını batılı paradigmanın etkisinde olmasına bağlamaktadır. Yine de Nurettin Topçu'nun Türk İslam devlet geleneği ile ahlak felsefesini harmanlayarak bir devlet tasavvuru ortaya koyduğunu söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Nitekim Kuran'ın ve Hz. Peygamber'in Müslüman dünyaya açık biçimde bir yönetim biçimi önermediğini, yönetim ilkelerinin saç ayaklarını inşa ettiğini de vurgulamak gerekmektedir. Öte yandan Topçu'nun devlet tasavvurunu Osmanlı devlet geleneği üzerine mi yoksa modern devlet üzerine mi inşa ettiği de tartışmalıdır. Emer, düşünürün kendi devletini, modern devletin yapısından yola çıkmak sureti ile inşa ettiğini ifade etmektedir. Buna göre Nurettin Topçu, olmasını arzu ettiği devleti inşa ederken mevcut devleti ihya etme üzerine bir yol benimsemiştir (2006: 314). Ancak düşünürün *İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi* (2015), adlı eserinin bir bakıma irade bağlamında modern devlet eleştirisi olduğunu göz ardı etmek mümkün değildir. Topçu'ya göre modern devlet nihai bir devlet modeli olmadığı gibi fertlere huzur ve selamet de getirmemiştir. Öte yandan ferde ait irade modern devletin içinde erimektedir. Buna mukabil devletin unsurları olarak belirlediği otorite, mesuliyet ve merkezîyetçilik dikkate alındığında gelenekçi bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Ancak nasyonal sosyalizm ile pekiştirilmiş Anadolu sosyalizmi tezinin, modern ile geleneksel dikotomisinde tartışılması mümkündür.

Topçu, devleti tıpkı bir insan gibi şahsiyet sahibi görmektedir (Topçu, 2017a: 25). Bu bağlamda düşünceleri İbn-i Haldun'la benzerlik göstermektedir. Devlete yüklediği anlam onun personalizm düşüncesi ile de yakından ilgilidir. Düşünür ne bireyi göz ardı eden sosyolojizmi, ne de yapıyı göz ardı eden ferdiyetçi yaklaşımı benimser. O, orta bir yol olarak şahsiyetçi yaklaşımı benimsemekte, devlet anlayışını bu bağlamda inşa etmektedir. Nitekim devletin bireyin inkişafını desteklemesi gerektiğini düşünürken ferdiyetçi, fertlerin evvela ödevlerini yerine getirmesi gerektiğini ifade ederken cemiyetçi bir çizgidedir. Hakların vazifelerin önüne geçmesini eleştirdiği yerde de yine devletçi bir tutum takınmaktadır. Bu bağlamda Nurettin Topçu'nun düşünce sisteminde birey, ne tüm varlığı ile yapıya aittir ne de bu yapıda kaybolmuştur. Cemiyetler ve devletler fertleri yok etmemelidir, çünkü ferdi ruhlar cemiyetlerin asıl kurtarıcısı olacaklardır. Devlet ise fertle-

rinden neşet etmiş olmasına karşın onlardan daha fazlasıdır. Öte yandan devlet ferdi yaratıcıya ulaştırmak için gerekli iradeyi gösteren bir güzergâhtır.

Devlet bir şahsiyet olsa da kurucu şahsiyetleri olmadığı müddetçe vücut bulmayacaktır. Aslolan yeni devlet biçimleri aramak değil, devlet mesuliyetini üzerine alacak şahsiyetler yetiştirmektir. Nitekim böyle birçok fertler yetiştirebilen devletler daima ayakta kalmışlardır (Topçu, 2017a: 26). İçtimaî nizamı yaratan şahsiyetler, cemiyet nizamının yaratıcısı olurlar. Bugün olgunlaşmamış bir demokrasi hevesi yaşatan liberalizm ve ferdçilik anarşiler yaratmaktadır (Topçu, 2017a: 47). Bu bağlamda düşünürü göre önemli olan devletin şekli değil onu yönetenlerin mesuliyet ve şahsiyet sahibi olmasıdır. Devletlerin devamlılığının sağlanabilmesi tercih ettikleri yönetim şekline ziyade şahsiyetler yetiştirebilmesine bağlanmıştır. Yine sosyal hayat içinde intizamın tesis edilmesi de bu şahsiyetler sayesinde mümkün olacaktır.

Nurettin Topçu'da Devletin Unsurları

Topçu'da devlet tahayyülünün üç unsurdan müteşekkil olduğunu söylemek mümkündür: muayyen bir toprak parçası, bu toprak parçasında yaşayan ancak millet olma özelliğini göstermiş bireyler ve otorite (Topçu, 2015: 50-51). Öte yandan düşünürün devlet anlayışında baskın bir merkezîyetçilik anlayışı bulunmaktadır. Ancak bu anlayış adalet ve mesuliyet ile yakından ilgilidir (Kara, 2006: 248). Devlet belirli bir toprak parçası üzerinde, hâkimiyetle yaşayan insanların bir araya gelmesi ile oluşan manevî bir birliktir. Millet varlığının ruhu demektir. Devlet milletin iradesinin görüldüğü yer olup, bu toprak parçası kendi başına bir ceset ve cansız bir vücuttur. Bu vücudun hayatı millet, ruhu ise devlettir. Devlet, millete ait bir bilinç, bir düşünüş ve kabul biçimidir. Devlet alabildiğine soyuttur ve gücünü doğrudan Allah'tan alır (Topçu, 2015: 50). Millet unsuru için ise manevî bir birlikteliği şart koşar düşünür. Topluluklar ancak devlet olabildikleri takdirde manevî bir değer kazanmaktadır. Kazanılan bu değer, aşkı ve fedakârlığı beraberinde getirecek, fert bayrak, istiklal ve hürriyet için canını vermek, nefsini feda etmek arzusu duyacaktır. Böylece devlet, Allah ile fert arasında bir köprü oluşturmuş olur (Topçu, 2015: 51-52). Fertlerin savaş zamanında canlarını devlet için vermek istemelerinin nedeni, devletin ferdi daha yüksek olan hayata ulaştıracağına yönelik

düşünceden kaynaklıdır. Bu bağlamda devlet iradesi hem ferdin içinde hem de onu kuşatan bir çizgidedir.

Nurettin Topçu'daki vatan, millet ve insan unsurunun varlık kazanması İslam ile mümkün görülmüştür (Kara, 2006: 246). Topluluklar arasındaki bu manevi birliktelik alçı görevi görecek ve bu toprak parçasına ruh eklenecektir. Nitekim devletin teşekkülü için somut bir toprak parçası gerekliyse de yeterli değildir. Düşünüre göre bireylerin bir arada yaşadığı somut bir varlık da ruh birliği olmadan devleti oluşturmaya yetmez. Ruh birliğinin somut toprak parçasına eklenmesi ile ancak devlet ortaya çıkmış olur. Toplulukların manevi bir değer kazanması da devlet olabilmeleri şartına bağlanmıştır. Bu değer fertlerin bayrak, vatan, hürriyet ya da istiklal için ölümü göze alabilmelerinin yegâne şartı olarak görülmüştür. Böylece istiklal için can veren fert yaratıcıya ulaşmış olmaktadır.

Nurettin Topçu'nun devletin içindeki fertlere ahlaki ve mücerret bir anlam yüklediği görülmektedir. Düşünürün tahayyülündeki devlet kaynağını doğrudan Allah'tan almakta, ferdin hayatını yükselten şey ise, devletin yükselmesine bağlanmaktadır. Diğer bir deyişle devletin var olabilmesi, vatandaşlarının onunla mistik bir bağ kurabilmesine bağlıdır. Her fert içinde devletin varlığını taşımakla sorumludur. Bu mistik kabul, insanı içsel bir bağla devletine bağlar. Ona göre her fert, içinde devleti yaşatmalı ve kendi mesuliyet alanında aramalıdır. Herkesin bir devleti vardır, kişi neredeyse ve nereden mesulse devleti de tam olarak oradadır. Aslında bu anlayış dayatmaya ve zorlamaya gerek kalmadan, her ferdin gittiği her yere devleti götürmesi ve bu şuurla davranması anlamına gelir. Kulun, daima yaratıcının kendini gördüğüne olan inancı ile kimsenin görmediği yerde de ahlaklı davranması gibi, vatandaş da devletin somut gölgesi olmasa da devletin varlığına iman ile hareket etmelidir. Nitekim devlet, öğretmen için dershanede, tüccar için pazarda, asker içinde nöbet yerindedir. Bu kimseleri kendi ihtirasları değil taşıdıkları devlet mesuliyeti idare etmelidir (Topçu, 2015: 54).

Otorite ise devleti oluşturan en önemli unsurdur. Devlet mutlaka otoriter olmalı, vatandaş ise bu otoriteye itaat etmelidir. Öte yandan devletin tasnif edildiği pek çok biçim sunudur. Şeklen pek çok isim sayılabilsede esasen otoriteli (iradeli devlet) veya otoritesiz devlet (iradesiz devlet) olmak üzere iki türlü devlet vardır (Topçu, 2015: 53).

Otorite olmaksızın devlet var olamayacağı gibi, itaatin zayıf olduğu durumlarda da zayıf bir devletten söz edilecektir. Nurettin Topçu'ya göre otorite içeride ve dışarıda tesis olunmalıdır. Devletin dışarıda kuracağı otorite, diğer devletlerin güdümünden beri biçimde kendini idare etmesine atıfta bulunurken, içerideki hâkimiyet, kanunlar aracılığı ile düzenin tesis edilmesine gönderme yapar (Topçu 2017c: 215). Düşünür bir devletin zayıf olmasını zorba olması kadar tehlikeli bulmaktadır. Bu bağlamda vatandaşların ilk ve asli görevi devlete itaat etmektir. Nitekim otorite itaati murat etmektedir ve iktidarın kaynağı itaattir. İtaat ise doğrudan ahlak ve irade ile ilişkilidir. Çünkü itaat eyleminde irade, mutlak iradeye yönlendirilmiştir. Milletten devlete yönelen irade teslimiyettir ve asıl güzergâhı yaratıcıya doğrudur. Bu bağlamda milletten Allah'a doğru gösterilen irade teslimiyet ve itaatle, devletten millete ve dolayısı ile Allah'tan millete doğru inen irade ise hâkimiyetle ifade edilmiştir. Ancak devletlerin itaat ve hâkimiyette gösterilen iradenin gerçek mahiyetini anlamaları gerekmektedir. Nitekim devlet yöneticileri Allah'a vaat ettiklerini, millete karşı yerine getirmelidir.

Nurettin Topçu bir yandan itaatin devlet otoritesi için vazgeçilmez olduğunu savunurken, öte yandan onmaz bir isyan ahlakçısıdır. Nitekim isyan ahlakını ahlakta irade olarak tanımlayan düşünüre göre isyan ahlakçıları, iktidarın imkânını kullanarak şahsi menfaatlerinin peşinde koşanlara itiraz ederler. Onların bu isyanı da şahsi menfaatlere dayanmaz, çünkü amaçları daha üstün bir nizamın yaratılması ve insanlığın Allah'a doğru ilerlemesidir;

“Bugünkü insanlık Ramses'in, Sardanapal'ın ve Cengiz'in değil Konfüçyüs'ün, Buda'nın, Hz. İsa'nın, Sokrat'ın Hz. Muhammed'in ve Gandhi'nin eseridir. İnsanlık Hallac'ın ve Pascal'ın eseridir” (Topçu, 2017d: 22). Bu şahsiyetlerin ortak yanı, yaşadıkları dönemde mevcut otoriteye ve düzene itaatsizlik edebilen birer isyan ahlakçısı olmalarıdır. Nurettin Topçu'ya göre devletin gücünü doğrudan Allah'tan aldığı düşünülürse, bir nevi devlete itaat Allah'a itaattir. İsyân ise Allah'a ulaştırıcı her türlü kuvvetin karşısında yükselen bir itirazdır. Ancak yine itaat edilmesi gereken devlet de kurucularının iradelerini Allah'a teslim ettikleri mesul bir devlettir. Şu hâlde Topçu'nun, isyan edilecek ve itaat edilecek iki türlü devletten söz ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim Ramses, Buda ya da Sokrat'ın isyanı, iradesini zümrelerin

çıkarına kullanan ve iradesini Allah'a ulaşma yönünde sergilemeyen zümrelerdir.

Otorite ve hâkimiyeti iyi ve ahlaki gayeler için yapan devlet faziletli, zararlı işler için yapan devlet yıkılması lazım gelen devlettir. Bu devlet iradesini, zümrelerin ve kişilerin çıkarları uğruna kullanır. Faziletli devleti ise, bu iradeyi Allah'a ulaştırıcı bir güç olarak görmektedir (Topçu, 2015: 51). Nurettin Topçu'da otorite sorumsuz bir otorite olmayıp, bireye atfettiği itaat de her durumda, her türlü yöneticiye karşı değildir. Devlet otoritesini mesuliyet bilinci ile kullanılmalı, fertler de mesuliyet bilincinde olan devlete itaat etmelidir. Fertler itaatlerini kanunlara uymak sureti ile gösterirler. Bu bağlamda polis ve jandarmayı kanun mesabesinde gören Topçu, ideal devleti kamu görevlilerinin kanun olarak görüldüğü yer olarak tasvir etmektedir. Ancak yine kamu görevlileri kanunun sınırlarından çıkarak halka zulmederlerse, isyan edilecek bir düzen ortaya çıkmalı, devleti yönetenler yasaların sınırlarından ayrıldıkları durumda isyanın muhatabı olmalıdır. Topçu bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir (1978: 115): Polisin ya da jandarmanın kanun olarak görüldüğü yer ideal devletin ta kendisidir. Ancak polis ve jandarma kanunun çizgisinden çıkıp, halka zulmetmeye başlarsa bu devlet, yıkılması lazım gelen devlet haline gelir. Yine bu kimselere itaat edilmediği yerde de devletin içerden yıkılması gündeme gelecektir.

Devlete ve onun görevlilerine itaati, otoritenin tesis edilmesinde temel araç olarak gören düşünür, bu itaatçi duruşu, bireysel inkişafın önünde engel olarak konumlandırmaz. Onun sosyolojizme karşı çıkışını, bireyin özgürlüklerini ve potansiyelini gerçekleştirmesine imkân vermeyen doğasına bağlamak mümkündür. Milli devlet üyelerinin kişisel kabiliyetlerini geliştirmeye önem veren devlettir. Nitekim devlet (Topçu, 2017b: 86-89); kimi durumlarda bireyin içinde bir cevher olan sonsuzluk çağrısının duyulması önünde bir engel teşkil eder. İnsanın hareket bakımından pasif bir halde olması, topluma karşı dayanışmadan kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirirken şahsının erimesi ve hâkimiyeti altında olduğu devlet elinde oyuncak olması durumunda, içindeki bu çağrışı duyma imkânı azaltmaktadır. Bu bağlamda devlet, fertlerinin bireysel inkişafına katkıda bulunup iman etmesi noktasında dahi destekleyebileceği gibi, şahsiyeti eriterek topluluklar içinde düşünme imkânını azaltma kabiliyetine de sahiptir. Topçu'nun

Allah'a karşı mesul yöneticilere yaptığı vurgunun önemini tam olarak bu noktada aramak yerinde olacaktır.

Bireyin gelişimine vurgu yapsa da ferdiyetçi ve liberal düşüncelerle de yolları ayırır düşünürün. Nitekim bu akımlar hürriyet telkini ile toplumda anarşinin boy göstermesine zemin hazırlamaktadırlar. Nurettin Topçu'da baskın bir devletçilik fikri vardır ve anarşizm otoritenin tesis edilmesi önünde bir engeldir;

“Devlet fikrinde devletçilik ister istemez vardır. Liberalizm devletin anarşiyi himayesidir. Devletin ilk ve asli vazifesi devletçiliği hakıyla yapmaktır. Ahlak temellerine dayanan bizim aradığımız nizam, ancak en kuvvetli devletçilikle kurulabilir (Topçu, 2017a: 48). İktisadi hayatın hür teşebbüslere bırakıldığı, okulların ticarethanelere dönüştürüldüğü, üniversitenin millet iradesini tanımadığı yerde milliyetçilikten söz edilemez (Topçu, 2017a: 29). Komünizmi yok etmek istiyorsak, millet ve memleket davalarının hepsine el koymalıyız. Tarladan, okula, işçiden, çocuğa, köylüden gazeteciye kadar herkesin devletin müdahalesine ihtiyacı vardır. Bu insanların hepsi, ancak devlet eliyle kurtuluşa kavuşabilecek, ya da devlet eliyle hayattaki yerini tasfiye edecektir (Topçu, 2017a: 34). Böylece milli devleti inşa ederken yoğun bir devletçiliğe dayanır Nurettin Topçu. Devletin kundaktaki bebekten dağdaki çobana kadar mesul olduğunu ve müdahalesi oranında milli ekonomiye sahip olacağını savunur. Düşünür her ne kadar personalizm görüşünü benimsediğini ifade etse de cemiyetçi kodlarının ağır bastığını söylemek mümkündür. Nitekim milli devlet ve milli ekonominin ancak cemiyetçi anlayışla tesis edileceğini düşünmektedir.

Nurettin Topçu devlet fikrinin teşekkülünde otoriteye özellikle önem vermiş, ancak bu otoritenin sorumsuz bir otorite olmadığını vurgulamıştır. İktidarı kullananlar otoritesini layüsellğe değil mesuliyete atıfla kullanmalıdır. Nerede mesuliyet varsa devlet oradadır. Devlet hâkimiyetin mesuliyetle yaşatıldığı her yerdedir (Topçu, 2015: 54). Devlette otoriteyi şerir ve zulüm olmaktan koruyacak unsur mesuliyettir. Yarın hesap verecekleri düşüncesi ile hareket eden mesul bireyler, yaptıkları her işi bu şuurla yapacaklardır. Bu şuur onları keyfi davranışlardan vazgeçirecek bir şuurdur. Devlet hâkimiyeti, onun mesuliyeti ve idare edilen zümreye verilen söz demektir (Topçu, 2015: 59-63). Devlet verdiği sözü yerine getirmese millette devlete karşı itimatsızlık baş gösterir. Öte yandan anarşi de mesuliyetsizlikten bes-

lenmektedir. Mesuliyetinin farkında olmayan devlet otoriter olsa dahi zayıf bir devlettir (Topçu, 2015: 54). Otorite mesuliyetle tesis edilebilir ve devleti şerir bir yönetim tarzından koruyacak olan ancak mesuliyettir. Nurettin Topçu'nun devleti otoriter ancak mesuliyetli bir devlettir. Bu mesuliyette hâkim olan, idare ettiklerine örtülü bir söz vermiştir. Devlet fikri mesuliyet fikri ile ayrılmaz bir bütündür ve mesuliyet, hükümet eli ile yerine getirilmektedir. Hükümetler sevk ve idare ettikleri millete Allaha karşı verdikleri sözden sorumlu organlardır. Ayrıca demokratik rejimlerde yalnızca devlet değil, tüm vatandaşlar seçme eylemi ile yönetime katılarak bu "sözden" müteselsilen sorumlu olurlar. Mesuliyet, devleti yönetenlerin her an, bir gün hesap vereceklerinin sorumluluğuyla davranmalarıdır. Bu sorumluluk duygusu zulme karşı en büyük teminattır. Nurettin Topçu'da hesap verilebilirlik klasik demokrasi anlayışında olduğu gibi halka değil, hakkadır. Devlet, kula söz vermiş hakka mesul devlettir, iradesini Allah'tan aldığı ve Allah'ın iradesini yaşattığının bilincindedir.

Otorite ve itaat bir iradedir ve devletin irade kaynağı Allah'tır. Nurettin Topçu'nun bu konudaki görüşleri Hegel ile paralellik taşımaktadır. Kara (2006: 245), düşünürün Hegel'e atfedilen "devlet, ilahi iradenin yeryüzünde gözükmüştür" ifadesini muhtelif eserlerinde altını çizdiğini ifade etmektedir. Devlet milletin şuurudur, bu şuur bir irade olup hâkimiyet şeklinde vücut bulur. Devlet bu hâkimiyet iradesinin kendisidir çünkü otoritesinin kaynağı yaratıcıdır. Nitekim Hegel'e göre de devlet ilahi iradenin yeryüzünde görünmesidir (Topçu, 2015: 50). Otoritesinin kaynağını ilahi iradeden alan devlet, her an bu sorumlulukla hareket etmeli ve bir gün hesap vereceğini bilmelidir. Nurettin Topçu irade ile devletin ayrı düşünülemezliği görüşündedir. Ona göre bireysel iradeler, ancak devlet iradesi ile tamam olup, bir anlam ifade etmektedirler (Karaman, 2000: 52-54). Öte yandan irade bir gayeye bağlanmış ise anlamlıdır ve bu gaye Allah'a varmaktır. İrade fertten, devletten, sanattan ve dinden geçmek suretiyle Allah'a ulaşmaktadır. Bu bağlamda insana biçilen bu iradi görünüm devlete de biçilmiştir. Otoritesini hoyratça kullanmayan, Allah'a karşı mesuliyetinin her an farkında olan iktidar da bu otoriteyi zümrelerin talebine göre değil, Allah'ın yeryüzündeki iktidarını tesis etmek için kullanmalıdır. Buna mukabil mesul otoriteye itaat eden bireyler de

irade sahibidir. Nitekim itaat bir irade işidir ve irade, yapmayı içinde barındırdığı kadar yapmamayı da içinde barındırır.¹

“Bazı hareketlerin yapılması iradenin eseri olduğu gibi, bazı hareketlerin yapılmaması iradenin bir şaheseri olabilir” (Topçu, 2015: 156).

Görüldüğü gibi düşünüre göre devlet kaynağını doğrudan ahlaktan almaktadır. Nitekim otoritenin murat ettiği mesuliyet ancak ahlaki değerlerle inşa olunabilir. Ahlakın kaynağı din, dinin özü ahlaktır ve bu ahlak, dinin tekâmül aşamasıdır. Nurettin Topçu bir ahlak filozofudur ve tüm düşünce sistemi ahlaki kaygısının tezahürü ile biçimlenmiştir. Onun bütün derdinin ahlaka dayalı bir toplumsal düzen inşa etmek olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Topçu’nun düşünce külliyyatında ahlak bireyin, toplumun, ekonominin, sanatın ya da siyasetin hem menşei hem de çatısıdır.

Ahlaki koordinatlara göre tasavvur edilmiş ruhçu bir devletin, yine ahlaki ilkeler ekseninde, dinden yol yapımına kadar üstlenmesi gereken vazifeler bulunmaktadır. Devlet evvela ilahi iradeyi doğru anlamalı ve her alanda fertlerin yetişmesine katkıda bulunacak dini zümrelerin varlığını desteklemelidir. Emer, düşünürün devlet tasavvurunda en üst mevkie dini zümreleri yerleştirdiğine dikkat çekmektedir. Bu zümre ilahi iradeyi doğru biçimde yorumlayacak ve her cephede insanlığın imdadına yetişecektir (006: 314). Düşünür, devlet görevlilerinin yetiştirilmesi üzerinde özellikle durmuştur. Nitekim devletin iradesini tesis ettiğinin bilincinde olan ve üstün bir kültürle yetiştirilmiş gençlerden oluşan bir polis teşkilatının önemini vurgular (Emer, 2006: 314). Buna mukabil ilkokul öğretmenleri ve hâkimlerin yetiştirilmesi de son derece önemlidir. Öğretmenler terbiye ilkelerini, üstlerindeki dini zümrelerden alırlar. Hâkimler ise kullandıkları kuvveti yüksek kültüre sahip, üstün seciyeli ve idealist zabıta kuvvetlerinden almalıdır. Nurettin Topçu’nun ahlaklı ve otoriter devletten diğer beklentisi istihdam sağlaması, gerektiğinde kimi işlerin yapılması için vatandaşlarını zorlayabilmesidir. Öte yandan devlet, sağlık kurumu için gerekli çalışmaları yapmalı ve hekimlik hizmetlerini toplum yararına geliştirmelidir. Yol meselesi ise sosyal ilişkilerin temeli olarak görülmüştür. Yol, toprağın sıhhati olup, yolsuz bir memleket damar-

¹ Hegel’in devlet düşüncesi ile ilgili sarıh bir çalışma için bakınız; Popper, Karl, 1967, *Açık Toplum ve Düşmanları Hegel, Marx ve Sonrası*, çev. Mete Tunçay, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları. Popper, modern dönemde otoriter ve totaliter devletlerin ortaya çıkmasında Hegel’in etkilerine değinmektedir.

ları tıkanmış bir vücut gibidir (Topçu, 2017a: 46-53). Ahlaki devletin, fertlerin şahsiyet inkişafı bağlamında da kimi görevleri vardır. Ancak bu inkişaf yine ferdin değil bir bütün olarak milletin yüksek ve evrensel değerlerini yüceltmeye yöneliktir. Karaman'a göre (2000: 53), ahlaki mesul devlet, fertlerinin imanından dahi sorumludur. Nurettin Topçu'ya göre devletin asıl gayesi, vatandaşlarının Allah'ın kulu olmalarına yardımcı olmaktır. Ancak bugün devletlerin temel prensibi fertlerin manevi yaşamlarına müdahale etmemek olarak belirlenmiştir. Buna karşın düşünürün tahayyülündeki devlet muayyen toprak parçası üstünde yaşam süren tüm fertlerinin hem maddi hem de manevi olarak sorumluluğunu almalıdır.

Nurettin Topçu'da vatandaşlık da devletçilik yanında ikinci plandadır. Vatandaşların ödevlendirilmesi gerektiğini ifade eden düşünürü göre, ferdin devlete olan borçları ödevlerinden önce gelir. Bir ferdin ilk ve asli görevi kanunlara uymaktır. Öte yandan tüm vatandaşlar devlet hizmetlerini layığı ile yerine getirmeli, devlet de bu hizmetin karşılığında fertlerin hürriyet ve eşitlik taleplerini karşılamalıdır (Topçu, 2017c: 216). Şu hâlde Topçu'da baskın bir devletçilik fikri olduğunu, üyelerin taleplerinin karşılanmasının, ancak iyi bir vatandaş olmak şartına bağlandığını söylemek mümkündür. Nitekim her ne kadar millet devletin ana unsuru ise de millet bir kere devleti var ettikten sonra artık milletin üstündedir.

Nurettin Topçu devleti toprak parçası, millet ve otorite bağlamında ele almıştır. Devlet ruhçu bir karakteristiğe bağlı olup, irade ve gücünü doğrudan Allah'tan almaktadır. Bu bağlamda düşünürün Türk kültüründeki Tanrı-hakan ve İslam yönetim düşüncesindeki halifelik kurumunun tesiri altında olduğu sonucuna varılabilecektir. Nitekim halifenin Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olduğuna yönelik inancın, devletin tanrının yeryüzündeki iradesi olduğuna yönelik inançla, yalnızca zaman ve mekân bakımından farkı olduğunu söylemek mümkündür. Önal (2009), bu tutumu Tanrısal simgecilik olarak ifade etmiştir. Orta Çağ'ın sonuna değin tüm iktidar sahipleri yönetme işini halk adına değil, Tanrı adına yaptıklarını iddia etmişlerdir. Nitekim iktidarı devirmek olası olsa dahi, kutsala dayanarak hükmedenlere karşı çıkmaktan imtina edilmiştir. Bu durum, iktidar sahiplerini daha fazla güçlü kılmaya hizmet etmiştir. Osmanlı'da Yavuz Selim'den sonra pa-

dişahlar halifeliği iktidarla birlikte devam ettirmiş, bu durum Kurtuluş Savaşında halkın hilafet makamını koruma saiki üzerinde de etkili olmuştur. İslam düşüncesinde Hz. Muhammed'in ve Hz. Musa'nın aynı zamanda yönetici olmaları ve yönetme gücünü doğrudan Allah'tan alıyor olmaları, onlardan sonra gelen yöneticilerin yönetme eylemlerini kutsallığa ya da dine bağlamalarına neden olmuştur. Arkaik toplumların kutsal kabul ettikleri yerini, modern toplumlarda tanrısal simgeciliğe devretmiştir. Tanrısal simgeciliği kutsalın kişi ya da nesnede tezahür etmesi olarak ifade etmek mümkündür. Tanrısal simgeciliği Tanrı-hakan ilişkisindeki simgesel çağrışımında da görebiliriz. Hakanlar Tanrı tarafından gönderilen, seçilmiş ve olağanüstü vasıflara sahip kimselerdir. İslam sonrası halifelik kurumunda da yöneticilerin Tanrı ile bağı kurulmuştur. Padişahlar ya da krallar kutsal sayılan ve kendilerine özel ülküler bahşedilmiş kimseler olarak görülür. Kutsanmış hakan ile Tanrının yeryüzündeki halifesi arasında oldukça sıkı bir münasebet bulunur. Bugün de aynı anlayış yalnızca zamansal ve biçimsel farklılıkları ile sürmektedir. Öte yandan Tanrı ile yönetici arasında bağ kurmak kimi mutlakiyetçi yaklaşımların meşruiyetine de hizmet etmektedir. Esasen irade ile yaratıcı arasında kurmuş oldukları bağ noktasında kimi benzerlikleri olan Hegel ve Nurettin Topçu açısından duruma baktığımızda, Popper'ın dikkat çektiği bir nokta öne çıkmaktadır. Popper (1967: 49), Hegel'in "ruh kendini devlette gerçekleştirir" gibi ifadelerinin Prusya'nın kutsallaşması için kendisine yaz(dır)ıldığını ifade etmektedir. Hitlerci nasyonal sosyalizmde de Hegel'in devlet felsefesinin yoğun izleri bulunmaktadır. Bu anlayışın kimi sorunlu tarafları olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim hiçbir yöneticinin vahiy kadar kesin bir doğruya ulaşma imkânı olmadığı düşünüldüğünde, iktidar sahiplerini Tanrı'nın doğrudan temsilcisi olarak görmek, insanın tek doğru ile arasına koymuş olduğu bir mesafeyi kabul etmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan Tanrının doğrudan temsilcisi olmak, peygamberler kadar hatasız olmayı gerektirir. Bunun imkân dışı olması, yöneticilerin hatalarının İslam'la ya da yaratıcı ile ilişkilendirilmesini beraberinde getirecektir. Nurettin Topçu'nun özellikle vurgulamış olduğu şahsiyet ve mesuliyet sahibi idarecilerde dahi benzer sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Nurettin Topçu'da İdeal Yönetim İçin Bir Teklif: Müslüman Anadolu Sosyalizmi

Nurettin Topçu'nun devlet üzerinden kurguladığı yönetsel yaklaşımına dayanarak ideal nizamının çerçevesini çizmek mümkündür. Düşünüğe göre devlet; otoriter, ancak her gün yaptıkları ile bir gün Allah'a hesap vermeye hazır olduğu kadar, yıkıcı pratiklerin önünü kesmeye muktedir bir devlettir. Devlet kendisini idare edecek olanları klasik demokrasilerde olduğu gibi halkın iradesi ile değil, kitleleri Allah'a yaklaştıracak zümrelerin iradesi ile tayin etmelidir. Devlet gücünü doğrudan Allah'tan aldığı için itaat, yaratmış olana itaat mesabesinde değerlendirilmeli, en azından bu bilinçte olmalıdır.

Nurettin Topçu'ya göre, yönetimin açmazlarının karşısına konacak en temel çözüm, ferdiyetçilik ve fedailere has bir yönetim biçimidir. Hakkın hâkimiyeti ve halkın hükümetini tesis edecek olanlar, kişisel hırs ve isteklerinden vazgeçmiş, yalnızca milletleri için çalışan halk fedaileridir. Nurettin Topçu, bu belaya dönüşmüş düzenden milleti kurtaracak olan yeni bir kahraman neslin varlığından söz eder. Bu nesli isyan ahlakı ile tasvir ederken, bu isyanın Allah'ın düzeninin daima varlığını sürdürmesi için mecburi olduğunu ve ahlak yolunda, millet için yapılırsa cihat olacağını ifade etmiştir (Topçu, 2015: 61-63). Zayıf kalmış bir devleti yeniden selamete erdirmenin tek yolu, devlet yapıcı ve büyük mesuliyet sahibi fertlerle mümkündür. Bu kişiler millet mistikleridir. Düşünüğe göre millet mistikleri Hüseyin Avni Ulaş, Selahaddin Köseoğlu, Remzi Oğuz, Peyami Safa, Mahmut Celalettin Ökten, Ali Fuat Başgil, Ali Nihat Tarlan, Sabahattin Ali, Cahid Okurer ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur (Topçu, 2013).

Nurettin Topçu aradığı nizamı dört ana başlıkta ele almıştır. Bunlar dine dayanan ahlak otoritesi, yüksek adalet kuvvetiyle ilköğretim, iş ve mülkiyet, sağlık ve yol meseleleridir (Topçu, 2017a: 54). Bu kurtuluş, üç aşamalı bir planla gerçekleşebilir. Evvela sosyalist bir cemiyet düzeni kurulmalı, sonrasında halka sistemli bir medeni terbiye aşılanmalı ve son olarak İslam kültür ve ahlakı, kaynaklarına inilerek gerçek din anlayışı ile canlandırılmalıdır (Topçu, 2017a: 181). Topçu devletin otoriter bir yapıda ve kudretli olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu devlete milli devlet adını verir. Devletlerin iktisada ya da ahlaki kodlara bağlanabileceklerini vurgulayan düşünür, iktisada dayanmış devletlerin kin, haset, hırs ve zenginleşme arzusu ile hare-

ket ettiklerini vurgulamaktadır. Milli devletin ise iktisada dayanması mümkün değildir. Onun milli devleti, milliyetçilikten, cemaatçi ve toplumcu bir devletten ayrı değildir. Bu düşünce esasına dayanarak ona göre Müslüman Türk'ün devlet telakkisi "Müslüman Anadolu sosyalizmidir".

Müslüman Anadolu sosyalizmi "İslam'ın ruh ve ahlak anlayışına sahip Anadolu insanını, ferdi hırs ve menfaatlerinin sınırları dışına çıkarıp, ilahi bir bölgede, sağlam bir iradenin disiplini altında milletin kurtuluşu yolunda seferber etmektir (Topçu, 2017a: 29). Milletimizin Yahudi-mason tarafından ayaklar altına alındığı bu dönemde, onu kurtaracak olan yegâne yol Anadolu İslam sosyalizmidir (Topçu, 2017a: 179). Nurettin Topçu'nun teklif ettiği Anadolu-İslam cemaatçiliği, genel esasları ile komünizm ve kapitalizmin dışındadır. Sosyal adalete, milliyetçiliğe ve maneviyatçılığa dayanmaktadır (Sarıtaş, 1992: 91). Sosyalizm anlayışını, "Zenginlerin malında fakirin hakkı vardır. Ey Mü'minler, sadece nafakanız size helaldir. İslam, her mahallesinde bir zengin türediği cemiyetler istemez" diyerek İslami öğreti ile desteklemektedir (Topçu, 2017a: 29). Düşünür kapitalizmi reddeder ve çizmiş olduğu iktisadi, sosyal ve teorik çerçeve ile sola yakın bir çizgidedir. Onun sosyalizmi Marksist anlamda bir sosyalizm değildir. Ondaki sosyalizm dini temalar taşıyan manevi bir sosyalizmdir (Öğün, 1992: 171). "Hakikatte bu dava, İslam'ın özünde barınan hak davasıdır. Sosyalizm, çiğnenmesi halinde Allah'ın affetmeyeceğini bildirdiği, kul hakkının müdafaasıdır" (Topçu'dan akt. Kemal, 2009: 46). Kemal'e göre (2009: 46), Topçu temelleri Rousseau'ya kadar dayanan anti-kapitalist romantik çizgiyi bir ileri taşıyarak sevgi, merhamet, kardeşlik, hak, eşitlik gibi tinsel ve etik değerleri bir araya getirmiştir. Ayrıca onda emek, miras, toprak reformu, kooperatifçilik gibi hızlı kalkınma modelleri değil, bölüşüme ve adil dağıtım daha önemlidir.

Nurettin Topçu'nun önerdiği ideal devlet düzeni, adil bir bölüşüm talep eden hemen her Müslümanın kulağına evvela hoş gelmektedir. Ta ki bu düzene bir isim verip sosyalizm önerisini dile getirene değin. Nitekim düşünürün önerisi tasavvur boyutunda oldukça etkileyici bir hayal iken, somut örneklerle desteklendiğinde gizemini kaybeder. Nurettin Topçu ideal devlet nizamının Müslüman Anadolu sosyalizmi ile kurulacağını ifade etmekle kalmamış, Alman milli sosyalizminin sosyalizmin en mükemmel hali olduğunu ifade etmiş ve faşist dev-

letin doğal hali ile ahlaki olduğunu vurgulamıştır. Nasyonal sosyalizm ırk siyasetine dayanan ve tek bir insan ırkı olduğunu reddeden bir anlayışa sahiptir. Buna göre farklı özellikler gösteren ırklar içinde Alman ırkı en üstün ırkı temsil etmektedir. Alman nasyonal sosyalizmi Adolf Hitlerin şahsında somutlaşmıştır. On iki yıl iktidarda kalan Hitler, Alman kanının üstünlüğünü ve saflığını korumak amacı ile 20. yüzyılın en büyük trajedilerine sahne olan dönemin sorumlusu olarak görülmektedir.

Nurettin Topçu "*Sosyalizm ve Şekilleri*" (1950) isimli yazısında Alman faşizmine övücü ifadelerde bulunmuş ve faşist devleti yeryüzünde ilahi iradenin tecelli etmesi olarak nitelemiştir. Yazar sosyalizmin pek çok biçimi olduğunu ifade ederken, bölüşmecî ve modern sosyalizm olarak ikili bir tasnife gitmiştir. Modern sosyalizm 19. yüzyıl içinde birbiri ile ayrışan iki kutba dağılmıştır. Bunlardan ilki Fransız sosyalizmi iken diğeri kolektivisttir. Düşünür kolektivistliği toprak, fabrika ya da üretim araçları gibi müşterek kullanılan ve ortak çalışma ile elde edilen tüm araçların devlete ait olması gerekliliğini kabul etmesi bakımından daha realist bulmaktadır. Kolektivist düşünce içinde sosyalizm iki türdür: devletçi ve muhafazakâr, inkılapçı ve materyalist. Devletçi sosyalizm muhafazakâr kodları taşıırken, içinde bulunduğu toplumun tarihi zaruretlerine bağlı kalır. Öte yandan inkılapçı ve materyalist sosyalizmin aksine tekâmülcüdür. Devletçi sosyalizmin faşizm ile aynı esaslara bağlı olduğunu düşünen Nurettin Topçu'ya göre, Alman nasyonal sosyalizmi ruh ve ahlaki değerlere dayanmaktadır. Faşizm ferdi, ekonomik değil ahlaki bir varlık olarak görmektedir. Öte yandan milletin ayrı unsurlarını bütünleştirmek ve yüksek seviyeli bir millet yaratmak için gerçekleştirilmesi gereken sosyal çalışmaların hepsini içermektedir. Bu bağlamda düşünürü göre faşist devlet, kuvvetli bir otorite tesis etmesi bakımından ideal nizama ulaşılması için en etkili araçtır. Kolektivistliğin diğeri biçimi olan ilimci sosyalizm ise insanı ekonomik bir varlık olarak görmekte ve meydana gelen her türlü hadiseyi ekonomik bir sebebe dayandırmaktadır.

Nurettin Topçu kolektivistliğin inkılapçı ve materyalist biçimine açıkça karşı çıkarken, devletçi ve muhafazakâr sosyalizm üzerinden Anadolu İslam sosyalizmini inşa etmiştir. Nitekim ona göre din ile barışmış ve ahlaki değerlerle çevrilmiş bir sosyalizm, milleti Tanrıya yaklaştıracak tek yoldur. Topçu sosyalizmin kul hakkı davasını gü-

den bir sistem olduğunu ifade ederek dinsel retoriği kuvvetlendirirken, Anadolu insanının maddi bakımdan içinde olduğu sefalet vurgu yaparak, sosyalizmin müşterek dağılım fikrini pekiştirir. Öte yandan ekonomiyi de ahlaki çerçevede dizayn etme peşindedir. Nitekim ona göre iktisadi hayatın yükselmesi, aynı zamanda ahlaki yükselişi beraberinde getirecektir. Bu bakımdan sosyalizm ile ahlakın bağı kurmuş olur.

Nurettin Topçu faşist devletin doğal hali ile ahlaki olduğunu vurgularken, yine doğal hali ile şiddet kültürü içerdiğini göz ardı etmiş gibidir. Yüksek bir ferdiyetçilik sayesinde mümkün olan isyan ahlakının, faşizmin sorgusuz itaati kutsayan sürücü yaklaşımı ile bağdaşmadığı da açıktır. Nitekim düşünür, demokrasiyi tenkit ederken ferdiyetçiliği aşındırdığı ve taklit yolu ile sürüleri meydana getirdiği argümanını kullanmıştır. Öte yandan devletin temelini ahlaki yerleştirdiği, ahlakın ise doğrudan din olduğuna yönelik ifadeleri düşünüldüğünde, faşizm ile dinin husumeti de anlaşılır olmaktan çıkmaktadır. Nurettin Topçu kendisine yöneltilen eleştirilerin, sosyalizm ile komünizmin birbirine karıştırılmasından ileri geldiğini ifade ederken, kelimelerin yabancı kıyafetlerine takıldığına dikkat çeker. Yine İslam kültürüne bağlı zümrelerin, İslam'ı üstünkörü yorumladığı ve yanlış anladığı yönünde eleştirir. Bu zümreler ruhu görmekten imtina etmekte ve şekle takılmaktadır. Esasen Topçu önerisini yalnız İslamcı Anadolu sosyalizm altında bırakarak, müşahhas bir örnek verme yoluna gitmemiş olsaydı, bu nispette eleştirilmemiş olması muhtemeldi. Nitekim düşünür, isim koyma cesaretini gösterdiği anda, inşa ettiği düşünce sistemine yabancılaşmıştır. Alman nasyonal sosyalizmi pek çok açıdan onun bağlı olduğu yönetim düşüncesi ile ayrıksı durmaktadır. Öte yandan belaya dönüşen bir düzenden, milleti kurtaracak şahsiyetler olarak tanımladığı millet mistikleri ile Adolf Hitler'in aynı cümlede kullanılması dahi imkân dışıdır².

Nurettin Topçu'nun devlet fikrini merkezîyetçilik, otorite ve mesuliyet ilkelerine sıkı sıkıya bağladığı düşünüldüğünde de kimi soruların cevapsız kaldığı görülmektedir. Düşünür otoriter ancak Hakka karşı mesul bir devleti vurgularken iddiasını ahlaktan almaktadır. Ancak bilkuvve yönetim önerisine müşahhas bir atama yapması gerektiğinde, Alman nasyonal sosyalizmini idealize ederek Anadolu sosyaliz-

² Nurettin Topçu yazılarında Hitler'in ismini anmasa da evinde üç kişiye ait resim olduğu aktarılmaktadır: Mehmet Akif, Hüseyin Avni ve Adolf Hitler (Kara, 2004).

mini inşa ettiği görülmektedir. Oysa nasyonal sosyalizm bağlamında Nurettin Topçu'nun yönetim külliyatı ele alındığında, merkeziyetçilik ve otoriteyi karşılıyorsa da mesuliyet unsurunun malul kaldığı ortadadır. Nitekim iktidarı elinde tutanların bir gün Hakka hesap vereceklerinin mesuliyeti ile hareket etmesi gerektiğine yönelik düşüncelerini, Hitler örneği ile birlikte ele almamız izahtan varestedir. Düşünürün Hz. Muhammed'in demokrat olmadığına ve bir bakıma elitist bir tutum takındığına yönelik retoriğe sıklıkla başvurduğu görülür. Ancak kitlelerin peygamberlerin söylemlerini şartsız kabul etmesi için geçerli sebepleri bulunur. Öte yandan devlete, fertlerinin imanından dahi sorumlu olduğu bir mesuliyet yükü yüklediği düşünüldüğünde, son peygamberin dünyaya gönderilme gayesinin zaten devlet idare etmek değil, ümmetin imanını tesis etmek olduğu hatırlanmalıdır. Ancak Alman mili sosyalizminde, devletin vatandaşın yaratıcı ile olan bağlarını inşa etmeye yönelik en azından bir çabaya dahi rastlamadığımızı ifade etmemiz gerekir. Bu devlet, olsa olsa vatandaşlarına ettiği zulüm aracılığı ile onları yaratıcıya sığınmaya sevk ederek Allah'a yaklaştırmış olabilir.

Nurettin Topçu'nun *İnsanlar ve Yahudiler, Para ve Yahudi, İslam Davası ve Yahudilik* (Topçu, 2017a) gibi yazılarında görülen ve Yahudi karşıtlığı içeren metinleri nasyonal sosyalizm ile uyum içindedir. Milletin Yahudi-masonlar tarafından ayaklar altına alındığı bu dönem, korkunç bir dönem olarak ifade ederek tek kurtuluşun Anadolu İslam sosyalizmi olduğunu işaret etmektedir. Ancak burada da salt yabancı olduğu için birine duyulan düşmanlığın ahlak teorisi ile çelişme içinde olduğu görülmektedir. Öte yandan otoritenin itaate mecburiyetine ilişkin önermeleri, faşist devletin tek taraflı itaatkâr vatandaş tipine yatkındır. Bu noktada da yine isyan ahlakı ile murat ettiği ferdiyetçi ve başkaldıran model ile arasına mesafe koymuş olur. Şu hâlde Topçu'nun yönetim düşüncesini inşa ederken vurguladığı önermeler ile vardığı yer, kimi çelişmeler yaşamaktadır.

Düşünür sosyalist düzene ilişkin yerli önerilerinden sonra, muhafazakâr çevrede yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Onun yanlış anlaşıldığını ve İslamcı kesimin sosyalizm ile arasındaki mesafe nedeni ile düşüncesindeki derinliği anlayamadığını savunanlar da vardır. Nurettin Topçu 1950-1965 yılları arasında İslamcı/Milliyetçi cenahın en önde gelen siması idi. Ancak *Hareket* Dergisi'nde sosyalizm söylem-

lerini kullandığı dönemden itibaren bu çevrelerdeki varlığı zedelendi. Bunun sebebi, meselenin yeterince anlaşılabilmesi ve İslamcı çevrenin sosyalizm kelimesi ile arasındaki husumetti. Aslında o, en başından beri hep aynı biçimde düşünmüş ancak başka biçimde ifade etmişti (Dayı, 1992: 187). Nurettin Topçu, Marksist anlamda bir sosyalizm portresi çizmemiş olmasına rağmen, içinde Necip Fazıl'ın da olduğu kimi çevrelerce yoğun bir eleştiriye tabi tutulmuştur. O, bu eleştirilere "sosyoloji cehaleti, vicdan ve kalp terbiyesi yokluğu" şeklinde karşılık vermiştir. Ona göre sosyalizm İslam'ın dışında bir şey değildir ve amacı İslami prensiplere dayalı bir toplum oluşturmaktır. Bu dava hak davasıdır, kelimeler bu davanın yalnızca kılıflarıdır ve asıl olan ruh ve manadır (Karaman, 2000: 91). Nurettin Topçu'nun teklif ettiği Anadolu sosyalizmini Marksist bir perspektiften değerlendirmenin haksızlık olacağı muhakkaktır. Kapitalizme karşı güçlü bir duruş sergileyen düşünür, zümrelerin bir kısmının esir bir kısmının zalim olmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Buna mukabil sosyalizmin tek biçiminin Marksizm olmadığını pek çok yazısında vurgulamaktadır. Anadolu sosyalizmini İslam'ın tam karşılığı gören düşünürü göre sosyalizm, adil bölüşüme yaptığı vurgu ile kul hakkının müdafaa edilmesine teminat getirmiştir. Öte yandan içinde yetiştiği milliyetçi muhafazakâr çevrenin antikomünist eğilimleri arasında sosyalizmden bahsetmiş olması oldukça cesur bir direnimdir. Bu direnişin bedeli ise içinde yetiştiği çevreden dışlanmak olmuştur. Ancak Topçu en güçlü eleştirilerini kelimelere giydirdiği kılıflardan ve idealize ettiği şahsiyetlere müşahhas örneklerinden dolayı almıştır. Nitekim Anadolu sosyalizmini Alman nasyonal sosyalizmle, şahsiyet ve mesuliyet sahibi idarecilere yaptığı şiddetli vurguyu Hitler'le sonuçlandırmıştır. Ancak bu sonucu ideal yönetim anlayışı ve onu çevreleyen ahlak felsefesi bağlamında makul bir zemine yerleştirmek oldukça zordur.

Sonuç

Nurettin Topçu'daki devlet anlayışı Machiavelli değil, Platon çizgisindedir. Zaten Topçu gibi sistemin ve düzenin her bir taşında, hatta isyanın da ruhunda ahlak arayan bir düşünür için, etik değerlerin rölatif olması beklenemez. Onun devlet anlayışı mutlak evrensel değerlerin olması gerekliliğine dayanmaktadır. Hatta ona göre devlet, bu evrensel değerleri ve ahlaki bütünlüğü korumanın yanında, vatanda-

şının Allah'la olan bağından dahi sorumludur. Nitekim Topçu'ya göre Allah'ı aramak en büyük hürriyettir ve bu hürriyeti mümkün kılacak olan yine devlettir. Düşünür hürriyetin vazgeçilmezliğini vurgulasa da liberalizme ve hür teşebbüse karşıdır. Onun tahayyülündeki devlet, dağdaki çobandan da kundaktaki bebekten de sorumludur. Devlet her yerdedir, müdahildir, otoriterdir ve kuvvetlidir. Nurettin Topçu'da devletin otoritesi, halkın ise itaati esastır. Ancak otorite ve itaat doğrudan mesuliyete bağlanmıştır.

Nurettin Topçu ideal yönetim düşüncesini tasavvur boyutunda tartıştığı sürece oldukça etkili bir portre çizmiş, ancak ismini koyduğu anda ekti nispetini kaybetmiştir. Nitekim ideal yönetimin çerçevesini çizdikten sonra, içinde yaşadığı topluma Müslüman Anadolu sosyalizmini teklif etmiştir. Ona göre sosyalizmin dünyadaki en ideal hali ise Alman milli sosyalizmi olup, faşist devlet ilahi iradenin yeryüzündeki tezahürüdür. Özellikle Hitler vurgusu üzerinden Alman sosyalizmini övücü ifadelerinin, düşünürün külliyatı ile birlikte değerlendirmenin güç olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Öte yandan faşist devletin şiddete olan meyli, itaatkâr ve sürücü bir modeli resmetmesi ve din ile arasına koymuş olduğu mesafe, isyan ahlakı ve ahlak teorisi ile birlikte düşünüldüğünde çarpık görünmektedir. Yine ahlaki bir zeminde ürettiği demokratik eşitsizlik teorisi de düşünce sistemi ile çelişme içindedir. Nitekim sürü ahlakını isyan ahlakı ile eşitsizlik teorisini ise ahlak teorisi ile çarpıştırmak mümkündür. Buna mukabil faşizmin sorgulanmayan lider anlayışı da isyan ahlakı bakımından maluldür. Hele hele faşizmin çatıştığı dini, Nurettin Topçu'nun devletin temeline yerleştirmiş olması ve ahlakın kaynağını doğrudan dinde araması, düşünürün izah edilmesi gereken en kuvvetli çelişkisidir. Hal böyle iken düşünürün gittiği yol doğru ise de işaretlediği seçenek tartışmalıdır.

Kaynakça

- Ceran, Sinan, 2006, Topçu'da Demokrasi Anlayışı İki Yanlıştan Biri, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı* (109): s. 296-306.
- Emer, Yener, 2006, Nurettin Topçu'nun Din ve Devlet Anlayışı, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı* (109): s. 306-318.
- Kara, İsmail, 2004, *Sözü Dilde Hayali Gözde*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kara, İsmail, 2006, Bir Siyasi İhya Hareketi: Topçu'da Siyaset ve Devlet Telakkisi, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı* (109): s. 244-254.
- Karaman, Hüseyin, 2000, *Nurettin Topçu'da Ahlak Felsefesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Kemal, Necmeddin, 2009, *Nurettin Topçu'nun Düşüncesinin Kaynakları ve Kapitalizme Bakışı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Öğün, Süleyman Seyfi, 1992, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Önal, Mehmet Naci, 2009, Kutsalın Türk Kültüründeki İzleri: Tanrısal Simgencilik, *Milli Folklor* 21 (84): s. 57-72.
- Popper, Karl, 1967, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marx ve Sonrası*, Çev. Mete Tunçay, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 1950, Sosyalizm ve Şekilleri. *Komünizme Karşı Mücadele* 1 (8).
- Topçu, Nurettin, 1978, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2013, *Millet Mistikleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2015, *İradenin Davası, Devlet ve Demokrasi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2017a, *Ahlak Nizamı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2017b, *İsyân Ahlakı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2017c, *Ahlak*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin, 2017d, *Yarımkı Türkiye*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sarıtaş, Muhammed, 1992, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, İstanbul: Dergâh Yayınları.